

Przystanek historia

<https://przystanekhistoria.pl/pa2/tematy/ruch-socjalistyczny/76142,Aleksander-Napiorkowski-towarzysz-Stefan.html>

BIOGRAM / BIOGRAFIA

Aleksander Napiórkowski - „towarzysz Stefan”

OKRES HISTORYCZNY

(1918-1922) Odrodzenie Niepodległej

Autor: BARTŁOMIEJ KLUSKA 18.11.2020

Gdy wczesną jesienią 1917 roku przybył do Łodzi, był już doświadczonym konspiratorem i działaczem niepodległościowym. W czasie wojny polsko-bolszewickiej ławę poselską Sejmu Ustawodawczego zamienił na ułańskie siodło.

Choć wywodził się z rodziny o szlacheckich korzeniach (urodził się 20 listopada 1890 roku w Chrzczonach nieopodal Makowa Mazowieckiego), od wczesnej młodości związał się z ruchem socjalistycznym. Miał zaledwie 17 lat, gdy za antyrosyjską agitację i posiadanie broni wyrzucono go ze szkoły w Łomży. Słusznie przypuszczając, że w zaborze rosyjskim trudno będzie mu kontynuować naukę, studiował w belgijskim Liège. To tam, w trakcie aktywnej działalności w organizacjach studenckich, ukształtowały się jego poglądy polityczne.

Legionowy szlak

Napiórkowski marzenie o odzyskaniu przez Polskę niepodległości łączył z przekonaniem o konieczności przeprowadzenia w odrodzonej Rzeczypospolitej daleko idących reform społecznych i gospodarczych. Studia na Wydziale Elektrotechnicznym ukończył w 1914 roku, a ostatnie w życiu wakacje postanowił spędzić w Galicji na kursie Związku Strzeleckiego, polskiej organizacji paramilitarnej legalnie działającej na terenie zaboru austriackiego. To właśnie tam - latem 1914 roku - zastał go wybuch I wojny światowej.

Miał zaledwie 17 lat, gdy za antyrosyjską agitację i posiadanie broni wyrzucono go ze szkoły w Łomży. Słusznie przypuszczając, że w zaborze rosyjskim trudno będzie mu kontynuować naukę, studiował w belgijskim Liège.

6 sierpnia Napiórkowski wstąpił w szeregi Pierwszej Kompanii Kadrowej Józefa Piłsudskiego i z podkrakowskich Oleandrów pomaszerował w kierunku Kielc, będących wówczas w zaborze rosyjskim. Jako ułan i żołnierz Legionów Polskich walczył z Rosjanami, uczestnicząc w bitwach na Polesiu i Wołyniu, a Piłsudski uhonorował go legionową odznaką „Za wierną służbę”.

W łódzkim PPS-ie

Mundur żołnierza zdjął w 1917 roku po tzw. kryzysie przysięgowym. Odmawiając przysięgi na wierność cesarzowi Niemiec, został wraz z innymi legionistami internowany w obozie w Szczypiornie. Szybko stamtąd zbiegł, by podjąć działalność konspiracyjną w Polskiej Partii Socjalistycznej. Partyjne kierownictwo uznało, że ambitny, młody działacz najbardziej przyda się Łodzi. To najdalej wysunięte na zachód duże miasto zaboru rosyjskiego, od grudnia 1914 roku znajdowała się pod niemiecką okupacją. Łódzki przemysł, bezlitośnie eksploatowany przez okupanta, podupadł, a większość mieszkańców cierpiała głód i biedę. Napiórkowski przyjął pseudonim „Stefan” i w grudniu 1917 roku przystąpił do akcji agitacyjnych wśród łodzian. Publikował w wielu podziemnych gazetach, na łamach których opisywał trudny los robotników, przekonując, że poprawę ich sytuacji przyniesie dopiero wspólnie wywalczona, niepodległa i sprawiedliwa Rzeczpospolita.

6 sierpnia wstąpił w szeregi Pierwszej Kompanii Kadrowej Józefa Piłsudskiego i z podkrakowskich Oleandrów pomaszerował w kierunku Kielc, będących wówczas w zaborze rosyjskim. Jako ułan i żołnierz Legionów Polskich walczył z Rosjanami, uczestnicząc w bitwach na Polesiu i Wołyniu.

Gdy w listopadzie 1918 roku Polska odzyskała niepodległość, Napiórkowski natychmiast włączył się w działania łódzkich struktur PPS. Nie tylko pisał, ale i przemawiał, agitował, przekonywał słuchaczy do wprowadzenia reform społecznych, biorących pod uwagę poprawę losu najbiedniejszych. A mówcą był – jak wspominali naoczni świadkowie tych wystąpień – znakomitym. Jego aktywność i popularność zostały szybko docenione przez wyborców. W styczniu 1919 roku – jako startujący z okręgu łódzkiego kandydat PPS – otrzymał mandat do Sejmu Ustawodawczego.

**Aleksander Napiórkowski jako
poseł na Sejm Ustawodawczy.**

Fot. Sejm RP

Poseł na Sejm

W pierwszym parlamencie niepodległej Rzeczypospolitej pełnił funkcję sekretarza socjalistycznego klubu poselskiego. Aktywnie uczestniczył w obradach i działał w centralnych strukturach partii, lecz nie zapominał też o mieście, w którym rozpoczęła się jego kariera. Pisał artykuły do łódzkiej prasy, to również w Łodzi mieszkał. Od lutego 1920 roku wraz z małżonką, Alicją Wyszacką, łódzką nauczycielką.

Mówcą był znakomitym. Jego aktywność i popularność zostały szybko docenione przez wyborców. W styczniu 1919 roku – jako startujący z okręgu łódzkiego kandydat PPS – otrzymał mandat do Sejmu Ustawodawczego.

Jednak pasmo politycznych i osobistych sukcesów Napiórkowskiego wkrótce miało zostać przerwane. Nad tak niedawno świętującą odzyskanie niepodległości Rzeczypospolitą nadciągnęło śmiertelne zagrożenie. W czerwcu 1920 roku Armia Czerwona zdołała – jak się zdawało definitywnie – odwrócić losy wojny polsko-bolszewickiej.

W ciągu zaledwie sześciu tygodni wojska przeciwnika pokonały ponad 600 km, zajmując m.in. Mińsk, Wilno, Grodno i Ostrołękę, by w sierpniu dotrzeć pod Warszawę. Mimo że władze Polski z Piłsudskim na czele ogłosiły pełną mobilizację, los kraju wydawał się przesądzony.

Napiórkowski na wieść o trudnej sytuacji na froncie porzucił działalność polityczną, społeczną i publicystyczną, zgłaszając się jeszcze w lipcu 1920 r. na ochotnika do wojska.

Grafika przedstawiająca Aleksandra Napiórkowskiego na pociągu Łódzkiej Kolei Aglomeracyjnej jako element lokalnych obchodów 100-lecia Bitwy Warszawskiej. Fot. IPN

Ułańska śmierć

Miesiąc później jako ułan wziął udział w Bitwie Warszawskiej – starciu, które zadecydowało o losach Rzeczypospolitej, a być może również całej Europy.

We wniosku o odznaczenie go Orderem Wojennym Virtuti Militari czytamy:

„16 sierpnia o godz. 11 [...], gdy piechota sowiecka [...] chciała dopaść pierwszych zabudowań Ciechanowa, podporucznik Napiórkowski na czele szwadronu zaatakował w konnym szyku następującą tyralierę nieprzyjaciela. Swoim przykładem pociągnął wahający się szwadron i wrąbał się w nieprzyjaciela, odrzuciwszy go od wyjściowych stanowisk. Pod silnym ogniem przeciwnika[...] wycofał się, tracąc 15 ułanów ze szwadronu. Będąc sam ciężko ranny, mimo silnego ognia, utrzymał szwadron i w porządku powrócił do Ciechanowa, gdzie prawie nieprzytomnego zdjęto [go] z konia”

Niestety, było to wyróżnienie pośmiertne, bowiem dwa dni po bitwie pod Ciechanowem Napiórkowski zmarł wskutek odniesionych ran. Zwycięstwo w Bitwie Warszawskiej, odniesione dzięki bohaterskiej postawie polskich żołnierzy, zdecydowało o końcowym rezultacie wojny polsko-bolszewickiej i zachowaniu niepodległości przez Rzeczpospolitą.

W listopadzie 1920 roku „towarzysza Stefana” – bo tak wciąż nazywali go przyjaciele i działacze PPS – pochowano na Starym Cmentarzu w Łodzi. W pogrzebie wzięły udział dziesiątki tysięcy Łodzian, w tym będąca w zaawansowanej ciąży żona. Córka Napiórkowskiego urodziła się dwa tygodnie później i na cześć ojca otrzymała imię Aleksandra (w przyszłości miała zostać profesorem biochemii). Ul. Zarzewską (obecnie Stanisława Przybyszewskiego), przy której Napiórkowski mieszkał, nazwano jego imieniem. Łodzianie ufundowali również pomnik nagrobny, który wykonał znany rzeźbiarz Władysław Czapliński – tablicę pamiątkową zdobi ułańska czapka. Nagrobek do dziś przypomina osobom odwiedzającym Łódzki Stary Cmentarz przy ul. Ogrodowej postać Napiórkowskiego, działacza Polskiej Partii Socjalistycznej, posła na Sejm Ustawodawczy, publicystę, żołnierza Legionów Polskich, ułana, który bronił ojczyzny w wojnie polsko-bolszewickiej.

Nagrobek Aleksandra Napiórkowskiego na Cmentarzu Starym w Łodzi, 2014 r. Fot. Wikimedia Commons/cmentarz-stary.w-lodzi.info (CC BY 2.5)

Pierwotna wersja tekstu ukazała się w broszurze Oddziału IPN w Łodzi z serii „Łódzkie ślady wojny polsko-bolszewickiej”

COFNIJ SIĘ